

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีรายละเอียดของระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

1. การเลือกพื้นที่
2. การเลือกกลุ่มตัวอย่าง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การตรวจสอบข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การเลือกพื้นที่

การเลือกพื้นที่ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะจงเลือกตำบลสวน อำเภอมือง จังหวัดน่าน เนื่องจากตำบลสวนเป็นพื้นที่ที่ได้รับการจัดตั้งเป็นศูนย์สุขภาพชุมชน มีเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขปฏิบัติงานในสถานีนามัย จากข้อมูลการศึกษาของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขในปี พ.ศ. 2546 ซึ่งทำการเก็บข้อมูลสภาวะโรคฟันผุและพฤติกรรมสุขภาพช่องปากของเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 2 แห่ง พบว่าเด็กอายุ 2-4 ปี มีฟันผุถึงร้อยละ 67.0 โดยในกลุ่มที่มีฟันผุจะมีพฤติกรรมหลับคาขวดนม ร้อยละ 44.6 และมีการบริโภคขนมหวานถึงร้อยละ 96.9 ดังนั้นการศึกษาถึงบริบทการดำเนินชีวิตของครอบครัวที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมดูแลสุขภาพช่องปากจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในพฤติกรรมและนำไปสู่การกำหนดแนวทางส่งเสริมสุขภาพช่องปากแก่ครอบครัว

นอกจากนั้นตำบลสวนมีลักษณะเป็นพื้นที่ชนบทที่เริ่มมีการพัฒนาไปสู่ความเป็นสังคมเมือง มีทั้งหมู่บ้านที่สภาพทางเศรษฐกิจไม่ค่อยดี ครอบครัวมีอาชีพทำไร่ หรือไปรับจ้างต่างจังหวัด เด็กอยู่กับญาติผู้ใหญ่ และหมู่บ้านที่สภาพเศรษฐกิจค่อนข้างมั่นคง

หมู่บ้านที่ทำการเก็บข้อมูลในการศึกษานั้นจะจงเลือกมาเพียง 2 หมู่บ้านคือ บ้านสวนพัฒนา เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในกลุ่มที่มีสภาพเศรษฐกิจค่อนข้างมั่นคง และบ้านด้าม เป็นหมู่บ้านที่มีสภาพเศรษฐกิจไม่ค่อยดี

2. การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษานี้เป็นการศึกษาในครอบครัวที่มีเด็กอายุ 0-5 ปี ซึ่งมีการเก็บข้อมูลทั้งในส่วนของชุมชนและครอบครัว ดังนั้นสามารถแบ่งกลุ่มตัวอย่างได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้สูงอายุ ผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก แกนนำในชุมชน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ครู รวมทั้งผู้ปกครองเด็กในแต่ละครอบครัว เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลส่วนของครอบครัว ได้แก่ พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ผู้ดูแลเด็ก เป็นผู้ให้ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับครอบครัว เช่น ลักษณะโครงสร้างครอบครัว สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม พฤติกรรมดูแลสุขภาพช่องปากของเด็ก เพื่อรวบรวมข้อมูลนำไปสู่การตอบคำถามการวิจัย

การคัดเลือกครอบครัวตัวอย่างในกลุ่มที่สองจะคัดเลือกจากข้อมูลพื้นฐานของครอบครัว เช่น องค์กรประกอบประชากร ลักษณะโครงสร้างครอบครัว สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม ร่วมกับข้อมูลการตรวจสุขภาพช่องปากของเด็ก เพื่อให้ได้ครอบครัวตัวอย่างที่หลากหลายสำหรับการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก

จำนวนครอบครัวที่เลือกมาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษามีจำนวน 24 ครอบครัว มีเด็กอายุ 0-5 ปี อยู่ในครอบครัวจำนวน 25 คน

3. เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1. แนวคำถามแบบไม่เป็นทางการ โดยผู้วิจัยกำหนดแนวคำถามไว้กว้างๆ ผู้ถูกสัมภาษณ์มีอิสระที่จะอธิบายแนวความคิดของตนเองไปเรื่อยๆ
2. แนวคำถามแบบเจาะลึก เป็นการสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลที่จะนำไปสู่ข้อสรุปเพื่อตอบคำถามการวิจัย
3. อุปกรณ์ตรวจสุขภาพช่องปากเด็ก ได้แก่ ชุดตรวจ น้ำยาล้างเชื้อ และแบบฟอร์มการตรวจ ซึ่งใช้แบบสำรวจสถานะทันตสุขภาพแห่งชาติของกองทันตสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข
4. เครื่องเขียนและอุปกรณ์บันทึกภาพ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยเริ่มจากการเก็บข้อมูลในส่วนของข้อมูลพื้นฐานชุมชนโดยใช้การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ร่วมกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นแกนนำชุมชน เพื่อให้รู้จักสภาพทั่วไปของชุมชน จากนั้นเป็นการเก็บข้อมูลพื้นฐานครอบครัวและพฤติกรรมดูแลสุขภาพช่องปากเด็กจากครอบครัวที่มีเด็กอายุ 0-5 ปี โดยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การเก็บข้อมูลจากครอบครัวในขั้นตอนนี้ทำให้เห็นสภาพทั่วไปของครอบครัว และช่วยตรวจสอบข้อมูลในส่วนของชุมชนด้วย

ในระยะต่อมาเป็นการเก็บข้อมูลสถานะทันตสุขภาพของเด็ก ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสถานะโรคฟันผุในเด็กอายุ 0-5 ปี เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการคัดเลือกครอบครัวตัวอย่าง โดยทำการตรวจเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2547 การตรวจฟันผุเป็นการตรวจภายใต้แสงธรรมชาติร่วมกับการใช้เครื่องมือเขี่ยหารอยผุและกระจกส่องปาก โดยเด็กอายุ 2-5 ปีทำการตรวจที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สำหรับเด็กอายุ 0-2 ปีทำการตรวจที่บ้าน การที่ผู้วิจัยไม่ได้ทำการตรวจสุขภาพช่องปากเด็กตั้งแต่ครั้งแรกที่ทำความรู้จักกับครอบครัว เนื่องจากไม่ต้องการให้เกิดภาพความเป็นวิชาชีพ ซึ่งอาจกระทบต่อการสร้างความสัมพันธ์กับครอบครัวได้

ช่วงสุดท้ายเป็นการเก็บข้อมูลในครอบครัวที่ถูกคัดเลือกมาเป็นครอบครัวตัวอย่าง การคัดเลือกครอบครัวตัวอย่างจะพิจารณาจากข้อมูลพื้นฐานของครอบครัวร่วมกับสถานะสุขภาพช่องปากของเด็ก ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจากผู้ปกครองที่ทำหน้าที่หลักในการดูแลเด็กด้วยการสังเกตทั้งแบบมีและไม่มีส่วนร่วม ร่วมกับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาคำถามการวิจัย

ในการเก็บข้อมูล ทางผู้วิจัยได้มีการแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยและขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลเพื่อนำข้อมูลมาใช้ในทางวิชาการ นอกจากนั้นระหว่างการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลมีอิสระในการที่จะไม่ตอบคำถามหรือหยุดการสนทนาได้ตามต้องการ

5. การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบคุณภาพข้อมูลที่ใช้กันมากในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) โดยใช้การตรวจสอบข้อมูลซึ่งกันและกันใน 3 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลที่เก็บได้ ข้อมูลในส่วนของนักวิจัย และข้อมูลในส่วนที่เป็นทฤษฎี สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ใช้การตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูลและด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียดวิธีการมีดังนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) เป็นการตรวจสอบว่าข้อมูลที่เก็บรวบรวมมานั้นมีความถูกต้องหรือไม่ โดยตรวจสอบได้จากแหล่งที่มาของข้อมูล ได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ แหล่งบุคคล

แหล่งเวลา หมายถึงว่า ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ ทำได้โดยการสังเกตหรือการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลคนเดิมในเวลาที่แตกต่างกัน

แหล่งสถานที่ หมายถึงถ้าข้อมูลต่างสถานที่กันจะเหมือนกันหรือไม่ เป็นการสังเกตหรือการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลคนเดิมในสถานที่แตกต่างกัน แล้วพิจารณาความเหมือนหรือความแตกต่างของข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการตรวจสอบข้อมูลในด้านแหล่งสถานที่โดยสังเกตพฤติกรรมเด็กและผู้ปกครองทั้งที่บ้าน ร้านขนมและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

แหล่งบุคคล หมายถึงถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ เป็นการตรวจสอบข้อมูลโดยเปลี่ยนผู้ให้ข้อมูล เช่นเปลี่ยนจากปัจเจกบุคคลเป็นกลุ่มบุคคล หากตรวจสอบแล้วได้ข้อมูลเหมือนเดิมแสดงว่าข้อมูลที่ได้เชื่อถือได้ แต่หากข้อมูลมีความขัดแย้งกันจะต้องทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ทางผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลด้านแหล่งบุคคลจากผู้ปกครองที่ทำหน้าที่หลักในการดูแลเด็ก ผู้ทำหน้าที่ดูแลเด็กคนอื่นๆ รวมทั้งผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ในการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูลพบว่าพฤติกรรมบางอย่าง เช่น การดูแลความสะอาดช่องปาก ถูกกระทำโดยผู้ดูแลหลักเพียงคนเดียวเท่านั้น ทำให้มีข้อจำกัดในการตรวจสอบด้านแหล่งบุคคล

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) เป็นการใช่วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้การสังเกตควบคู่กับการสัมภาษณ์ พร้อมกันนั้นก็ศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วย

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ซึ่งวิธีการหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์มี 3 ลักษณะ ได้แก่ การวิเคราะห์แบบอุปนัย การจำแนกชนิดข้อมูล และการเปรียบเทียบข้อมูล

การวิเคราะห์แบบอุปนัย (analytic induction) คือวิธีการตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เช่น การทำมาหากิน ความเป็นอยู่ในสังคม การสร้างข้อสรุปนี้จะทำตลอดเวลาที่ทำการเก็บข้อมูล จนท้ายที่สุดเมื่อเก็บข้อมูลได้เพียงพอก็สามารถที่จะสร้างข้อสรุปใหญ่เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

การวิเคราะห์โดยการจำแนกข้อมูล (typological analysis) โดยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจำแนกเป็นหมวดหมู่ตามคุณลักษณะที่ข้อมูลนั้นมีอยู่ร่วมกัน และนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการอธิบายปรากฏการณ์ต่างที่เกิดขึ้น ซึ่งการจำแนกข้อมูลจะมี 2 แบบคือ แบบที่ใช้แนวคิดทฤษฎีและไม่ใช้ทฤษฎี ในการวิจัยครั้งนี้ใช้การจำแนกข้อมูลแบบไม่ใช้แนวคิดทฤษฎี แต่ใช้จากลักษณะข้อมูลที่ปรากฏให้เห็น

การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (constant comparision) คือการใช้วิธีการเปรียบเทียบโดยการนำข้อมูลจากหลายๆเหตุการณ์มาเปรียบเทียบ อาจทำในลักษณะตารางหาความสัมพันธ์ ช่วยให้สามารถหาข้อสรุปเชิงนามธรรมหรือสร้างเป็นทฤษฎีขึ้นมาได้ ขั้นตอนในการวิเคราะห์แบบเปรียบเทียบมี 4 ขั้นตอน ได้แก่ การเปรียบเทียบเหตุการณ์ การประมวลประเภทของข้อมูล การขยายวงของการเปรียบเทียบ และการสร้างข้อสรุป



ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved